NURLANA MƏMMƏDOVA
Nurlnem50@gmail.com
Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu

MÜƏLLİMİN PEŞƏKARLIĞINDA ÜNSİYYƏTİN, PEDAQOJİ TEXNİKANIN ROLU

Şagirdlərin təhsillə bağlı problem və gündəlik qayğıları, valideynlərlə işgüzar əlaqə saxlaması. Azərbaycan təhsilinin dünyanın mütərəqqi təhsil sisteminə inteqrasiya. Pedaqoji kadrlar hazırlığı modelinin dəyişdirilməsi, biliyin qiymətləndirilməsi. Şəxsiyyətin formalaşması üçün müxtəlif forma və metodlardan istifadə edilməsi müəllimlərin qarşısında duran vəzifələr, pedaqoji kadrlar hazırlığı, tədris etdiyi fənnə ciddi və yaradıcı münasibəti.

Açar sözlər: *Düşüncə, metodika takt, pedaqoji ustalıq, bacarıq, vərdiş*

Şagirdlərə səmimi və mehriban münasibət bəsləyən, onların ləyaqətinə və şəxsiyyətinə hörmətlə yanaşan müəllim seçimi, onların müstəqil, azad düşüncəsinə və münasibətinə şərait yaradılması, müstəqil fikri və onun daim təbliği pedaqoji ustalığın sübutudur. Təhsil işçilərinin vəzifələrindən biri də şagirdlərin təhsillə bağlı problemlərini və gündəlik qayğılarını həll etmək, valideynlərlə işgüzar əlaqələr saxlamaq, onların yaş xüsusiyyətləri ilə bağlı daxili narahatlığını aradan qaldırmaq, mənəvi-psixoloji yardım göstərməkdir. Şagirdlərin keyfiyyətli bilik almasını təmin etmək üçün valideynlər pedaqoji bacarıqlarını düzgün tətbiq edirlər. Elmi-nəzəri və metodiki bacarığını daim təkmilləşdirmək, qabaqcıl təcrübəni, pedaqoji nailiyyətləri öyrənib öz işində tətbiq etmək, işinə yaradıcı münasibət göstərmək və təşəbbüskarlıq, novatorluq və təcrübi qabiliyyətləri ilə seçilmək, istedad və qabiliyyətləri ilə seçilən şagirdlərin müəyyən edilməsi müəllimin pedaqoji ustalığından xəbər verir. Bu gün də Azərbaycan təhsili dünyanın mütərəqqi təhsil sisteminə inteqrasiya olunmaqda davam edir. Yeni nəsil insanların formalaşmasında təhsil hansı funksiyanı yerinə yetirməlidir? Aydındır ki, insanın ümumi mədəniyyətinin bir komponenti nitqlə bağlıdır. Şagird şəxsiyyətinin nitq mədəniyyətinin formalaşması mühüm göstəricidir. Məktəblərdə tədris prosesində bu vəzifə lazımi səviyyədə yerinə yetirilir və bu məsələ təhsil islahatı baxımından əsaslı və aktual hesab olunur.

Təşəbbüskarlıq, tələbkarlıq, obyektivlik, dürüstlük, çeviklik - bütün bu keyfiyyətlər müasir müəllimdə cəmləşməlidir. Azərbaycanda idarəetmə, elm və təhsilin müasir standartlara cavab verən yeni inkişaf mərhələsində olduğu bir vaxtda dünyanın aparıcı təhsil müəssisələrində ölkəmiz üçün mütəxəssislərin hazırlanması prioritet məsələlərdən biridir. Müəllim zəif uşaqlarla xüsusi iş aparmalı, onlara fərdi yanaşmalı və özlərinə inam yaratmaqla bu şagirdlərə yaxından kömək etməlidir. Məktəblilərə təlim-tərbiyə prosesində və sinifdənkənar işlərdə vətənpərvərlik, xeyirxahlıq və s. əxlaqi keyfiyyətlər aşılanmalıdır. Müəllim öz ixtisası üzrə elmi mütəmadi olaraq nəzarətdə saxlamalı, onun yeniliklərini dərindən öyrənməli, metodikanı yüksək səviyyədə bilməli, metodik yaradıcılıq nümayiş etdirməlidir.

Müəllim hazırlığı modelinin dəyişdirilməsi, biliyin qiymətləndirilməsinin yeni mexanizminin tətbiqi, idarəetmənin qeyri-mərkəzləşdirilməsinə keçid, yerli özünüidarəetmə orqanlarının səlahiyyətlərinin genişləndirilməsi, təhsil müəssisələrinə muxtariyyət verilməsi, daxili idarəetmə strukturlarının təkmilləşdirilməsi layihə çərçivəsində həyata keçirilən əsas istiqamətlərdəndir. İslahat proqramı mütərəqqi hesab edilə bilməz. Tələbə sərbəst şəkildə öz fikirlərini, mülahizələrini ifadə etmək, məlumat almaq, məlumat yaymaq, fikir bildirmək və s. hüquqlara malikdir. Yeni tədris

metodlarını öyrənən müəllimlər kimi, çətin və mürəkkəb işə elmi cəhətdən düzgün və ardıcıl rəhbərlik etmədən bu sahədə düzgün uğur əldə etmək mümkün deyil. Məktəbin pedaqoji kollektivi şagirdlərin özünüdərkinə, gənc nəslə dərin və hərtərəfli biliklərin verilməsinə, şagirdlərin milli-mənəvi, bəşəri-mənəvi dəyərlər, vətənpərvərlik ruhunda tərbiyə olunmasına çalışır, onları vətənə bağlı, torpağı, ana dilini mükəmməl sevmək və öyrənmək, dövlət simvollarının mənasını və məzmununu dərk etmək, rəmzlərə nailiyyət və hörmət hissinin aşılanmasına, əsl vətəndaşların yetişməsinə xidmət etdiyini bilməlidirlər, bir sözlə, təhsil islahatlarının əsas prinsiplərini layiqincə həyata keçirməlidirlər. Son illər Azərbaycanda təhsilin müasir tələblər səviyyəsində inkişafına yönəlmiş tədbirlər məktəblərin fəaliyyətində əsaslı dəyişikliklərə səbəb olmuşdur. Belə ki, aktiv təlim texnologiyalarından istifadəyə stimul yaratmaqla məktəblərin maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə və akademik göstəricilərin uğurla yüksəldilməsinə kömək edir. Əgər cəmi bir neçə il əvvəl məktəblərdə fəal təlim texnologiyaları ilə işləyən az sayda müəllim tapa bilirdinizsə, indi bütün siniflərdə müasir texnologiyalardan istifadə hər yerdə geniş vüsət alıb. Ölkəmizdə təhsil islahatları proqramının həyata keçirildiyi, təhsilimizin dünya təhsilinə inteqrasiya olunduğu, müasir tədris texnologiyalarından geniş istifadə edildiyi bir şəraitdə gənclərin məntiqi təfəkkürünün və dünyagörüşünün müasir tələblər səviyyəsində inkişafı qarşıya qoyulan vəzifələrdən biridir. Müəllimin qarşısında duran vəzifə, gələcək təhsil bu gün və sabah hər bir Azərbaycan vətəndaşını və bütövlükdə dövləti narahat edən prioritet istiqamətdir. Çünki artıq hamı bilir ki, 21-ci əsrdə müasir dünya zəkanın gücü ilə idarə olunacaq, hər bir dövlətin gücü təhsilin səviyyəsi ilə ölçüləcək. Müəllim bu gün və sabah həqiqətən qabaqcıl müəllim olmaq istəyirsə, təhsillə bağlı dəyərləri necə çatdırmaq üzərində işləməli, onlardan ən yaxşı variantı seçib şagirdlərə çatdırmalıdır. Məktəb təkcə biliklərin ötürülmə yeri deyil, həm də şagirdlərin formalaşma yeridir. Müəllim cəmiyyətin sıravi tərəzisidir, insan mənəviyyatının ölçüsüdür. Atalar haqlı olaraq deyiblər ki, “Yaxşı müəllimi olan xalqa yazıq olmaz”. Elm təbiət haqqında elə nizamlanmış biliklər sistemidir ki, insana ətraf mühiti istədiyi kimi qurmağa, bioloji və psixoloji şəxsiyyətini qoruyub saxlamağa imkan verir. İnsanın öz daxili və xarici aləmi haqqında elmdə topladığı faktlar günü-gündən dərinləşir, aydınlaşır. Şagirdlərin şəxsiyyət kimi formalaşmasını təmin etmək, onların müstəqilliyini artırmaq, onların öz imkan və qabiliyyətlərinə uyğun təşəbbüs və yaradıcılıq qabiliyyətlərini inkişaf etdirmək, hərtərəfli inkişaf etmiş şəxsiyyət formalaşdırmaq üçün müxtəlif forma və metodlardan istifadə edən müəllim pedaqoji məharətlə işləməlidir. Məktəbdə şagirdlərin bilik və bacarıqlarının, eləcə də müəllimlərin peşəkarlıq səviyyəsinin müasir ideyalar əsasında qurulması və qiymətləndirilməsi istiqamətində xeyli iş aparılır və bu iş ardıcıl olaraq davam etdirilməlidir. Tədris olunan fənnə ciddi və yaradıcı münasibət müəllimi ustad müəllimə çevirir. Belə müəllim suallara tədqiqatçı kimi yanaşır və belə yanaşma onun bilik fondunu zənginləşdirir, iş təcrübəsinə müsbət təsir göstərir, dərsini maraqlı və keyfiyyətli edir, nəticədə qabaqcıl təcrübənin yaradıcısına çevrilir.

Müəllimin bütün səriştələri peşəkar və fərdi komponentlərə bölünür. Özünütəhsil və özünüinkişaf müəllimlərin peşə səriştəliliyinin ən vacib komponentləridir. Müəllim öz sahəsi üzrə peşəkar olmalıdır və peşəkarlıq özünü inkişaf etdirmə, pedaqoji takt, erudisiya, məsuliyyət hissi, özünə qarşı yüksək tələbkarlıq kimi keyfiyyətlərin məqsədyönlü formalaşdırılması ilə müəyyən edilir. Peşəkarlığını və səriştəliliyini artırmaq istəyən müəllim əvvəldən əldə edilən bilik və bacarıqlara qane olmamalı, daim yeni akmeoloji bacarıqlar əldə etməyə, peşəsinin zirvəsinə çatmağa çalışmalıdır. Yüksək peşəkarlığa nail olmaq üçün sürətlə irəli getmək çox vacibdir, çünki müəllimin əməyi şərhədsiz yaradıcılıq üçün əlverişli mənbədir. Bunun üçün müəllimin peşəkarlıq potensialının dinamik inkişafı çox vacibdir. Müəllimin peşəkarlıq potensialının strukturu aşağıdakı komponentlərdən ibarətdir:

- Müəllimin yenilikçilik fəaliyyətinə yiyələnməsi;
- Müəllimin motivasiya qurmaq bacarığı əldə etməsi;
- Müəllimin kreativ yanaşmalardan istifadə etməsi;
- Müəllimin pedaqoji texnologiya və innovasiyalardan istifadə etməklə didaktik əməliyyatları icra etmək bacarıqları.

Müəllimin refleksiya (özünütəhlil, özünüanlama, özünüqiymətləndirmə və s.) bacarıqları. Ona görə də, müəllimlərin davamlı peşə inkişafının təşkilinə, tədris prosesində forma və metodların təkmilləşməsinə, müəllimlərin peşəkar səriştələrinin artırılmasına çox ciddi tələbat yaranır. Peşə səriştəliliyi müəllimdən peşəyə müvafiq dərin bilik və bacarıq tələb edir. Yeri gəlmişkən onu da qeyd etmək lazımdır ki: "...Müəllimin peşəkar fəaliyyətinin səmərəliliyi təkcə bilik və bacarıqların çoxluğundan asılı deyildir. Əsas məsələ əldə olunmuş bacarıqlardan, müəyyən pedaqoji situasiyalardan düzgün və səmərəli istifadə etmək, məlumat və bilikləri müxtəlif və optimal üsullarla, çevik şəkildə şagirdlərə çatdırmaqdan ibarətdir" [5, s.18].

Peşəkarlıq özünü yaradıcı fərdiliyin inkişafında, pedaqoji yeniliklərə qarşı qəbulediciliyin formalaşmasında, dəyişən pedaqoji mühitdə uyğunlaşma prosesində, akmeoloji bacarıqların tətbiqində göstərir.

Müasir tələblərə əsaslanaraq müəllimin akmeoloji inkişafının əsas yollarını müəyyən etmək mümkündür.

- tədqiqatçılıq fəaliyyəti;
- yenilikçi fəaliyyəti, yeni pedaqoji texnologiyaların inkişafı və istifadəsi;
- özünütəhsil və özünüinkişaf fəaliyyəti;
- metodiki birliklərdə, yaradıcı qruplarda işləmək bacarığı;
- öz müəllimlik təcrübəsini bölüşmək və yaymaq bacarığı.

Göründüyü kimi, müasir tələblərə əsaslanaraq müəllimin akmeoloji inkişafının səmərəli yollarının düzgün müəyyənləşdirilməsinə zəruri ehtiyac duyulur. Bu zaman tədqiqatçılıq fəaliyyəti yolu ilə akmeoloji bacarıqların formalaşdırılması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Çünki müəllimin tədqiqatçılıq fəaliyyəti onun yenilikçi fəaliyyətinə bir növ yol açmış olur. Müəllimin yenilikçi fəaliyyəti isə onun müasir pedaqoji texnologiyalardan, pedaqoji innovasiyalardan istifadə etməyi özündə təcəssüm etdirir. Bu zaman müəllimin özünütəhsil fəaliyyəti aşkara çıxır. Müəllimin özünütəhsil fəaliyyəti özünüinkişaf fəaliyyəti ilə tamamlanır. Müəllimin belə bacarıqlarının inkişaf edərək formalaşması onun kreativlik əsasında qazandığı təcrübəsini bölüşmək və yaymaq üçün imkanlarını genişləndirir.

Deməli, müəllimin pedaqoji peşəkarlığının yüksəlməsi yetişən nəslin şəxsiyyətyönümlü inkişafını təmin edən əsas şərtlərdən hesab olunur. Bunun üçün onların akmeoloji bacarıq və vərdişlərinin artırılması vacibdir.

Müasir texnologiyaların getdikcə artan imkanları müəllimin peşəkarlıq qabiliyyətlərinin və vərdişlərinin artırılmasına şərait yaradır. Dövrün tələblərinə uyğun olaraq peşəkarlıq zirvəsinə nail olmaq üçün müəllim daim məqsədlərini düzgün müəyyən etməli, fərdi inkişafını izləməli və nail olduğu bilik, bacarıq və vərdişlərlə kifayətlənməməli, peşəsinin yüksək zirvəsinə yüksəlmək üçün müxtəlif üsul və yollar üzərində düşünmək imkanına malik olmaq üçün pedaqoji akmeologiyanın imkanlarından istifadə etməlidir [7, s.23].

Hər bir dövrün özünəməxsus tələbləri və xüsusiyyətləri mövcuddur. Müasir dəyişikliklər və sürətli inkişaf, təbii ki, təlim və tərbiyə prosesinə, o cümlədən bu prosesin fəal subyektləri olan müəllimin fəaliyyətinə birbaşa təsir göstərir. Əgər əvvəllər ənənəvi təhsil sistemində başlıca məqsəd şagirdlərə biliklərin əsasını öyrətmək, tədris olunan fənlər üzrə bilikləri daha da

genişləndirmək və lazım gələndə onlardan istifadə etmək, müəllim isə böyüklər dünyası ilə uşaqlar arasında yalnız əlaqələndirici rola malik idisə, hazırkı dövrdə isə yenilənməyi nəzərdə tutan tamamilə fərqli bir təhsil sisteminin formalaşmasının şahidi oluruq. Belə ki, bu gün təhsilin əsas məqsədi şagirdin daimi inkişafını və gündən-günə artan tələbatlarını təmin etməkdən ibarətdir. Bugünkü cəmiyyətdə şagird problemlərin həllinə əsaslanan layihələrə cəlb olunan, təcrübə aparandır, müəllim isə istiqamətverici, dəstəkləyicidir.

Hazırkı dövrdə təhsilin qarşısında duran əsas vəzifə yalnız bilik, bacarıq və texnologiyaların ötürülməsi deyil, həm də yaradıcı səriştələrin formalaşdırılmasıdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Təhsil haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı: 2009
2. İlyasov Museyib. “Müəllimin pedaqoji ustalığı” (Dərs vəsaiti). Bakı: 2013
3. Məmmədzadə R. Müəllimin peşə etikası. Bakı: 1992. Maarif. Xəlilov V. Müəllimin estetik mədəniyyətinin yüksəldilməsi istiqamətləri. Bakı: 1997
4. Sadıqov F.B. Ümumi pedaqogika. Dərs vəsaiti. Bakı: 2018. Maarif. N.Kazımov. “Pedaqoji ustalığın problemləri”. Bakı: 2009
5. Tahirova Ş.Ş. Pedaqoji akmeologiyanın mahiyyəti, məzmunu, məqsəd və vəzifələri. Bakı: 2020. “Pedaqogika” jurnalı, №3
6. Abbasov A. “Pedaqogika (müxtəsər konspektlər və sxemlər)”. Ali məktəblər üçün dərs vəsaiti. Bakı: 2007, Mütərcim
7. Mirzəyev Faiq., Rüstəmova Xanımqız. “Pedaqoji ustalığın əsasları” (Dərs vəsaiti). Bakı: 2012

SUMMARY

Nurlana Mammadova

THE ROLE OF COMMUNICATION AND PEDAGOGICAL TECHNIQUE IN TEACHER'S PROFESSIONAL

Student's problems related to education and daily concerns, keeping business contact with parents. Integration of Azerbaijani education into the progressive educational system of the world. Changing the pedagogical personnel training model, knowledge evaluation. using different forms and methods for personality formation, tasks facing teachers, training of pedagogical staff, serious and creative attitude to the subject taught

Key words: *Thinking, methodology, tact, pedagogical mastery, skill, habit*

РЕЗЮМЕ

Нурлана Мамедова

РОЛЬ КОММУНИКАЦИИ И ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ТЕХНИКИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ

Проблемы ученика, связанные с учебой и повседневными заботами, поддержанием деловых контактов с родителями. Интеграция азербайджанского образования в прогрессивную образовательную систему мира. Изменение модели подготовки

педагогических кадров, оценка знаний. использование различных форм и методов формирования личности, задач, стоящих перед педагогами, подготовки педагогических кадров, серьезного и творческого отношения к преподаваемому предмету.
Ключевые слова: *Мышление, методология, такт, педагогическое мастерство, умение, привычка*